

koje izopraktični model dovodi u odnos ekvivalentnosti s odgovarajućim elementima PJ. Takvi elementi PJ predstavljaju polazni materijal za djelovanje sintetičkog modela koji ih preoblikuje u prikladne površinske strukture.

3.1. Ovaj letimičan i nepotpun pregled različitih lingvističkih pristupa prevođenju u dovoljnoj mjeri ilustrira činjenicu da je konstituiranje znanosti o prevodenju kao teorijske discipline tjesno povezano s razvojem opće nauke o jeziku. Znanost o prevodenju, s jedne strane, dobrim dijelom zasniva istraživanje svojega predmeta na osnovi dostignuća znanosti o jeziku, ali, s druge strane, toj istoj znanosti daje korisne pokazatelje o valjanosti njenih teorijskih stavova i mogućim pravcima njihove korekcije.

3.2. Lingvistički pristup prevođenju, za sada, slijedi dvije osnovne tendencije. Prevodenju se, s jedne strane, prilazi kao metodi međujezičnih komparativnih istraživanja koja se provode s različitim ciljem i, s druge strane, kao predmetu istraživanja kojim se bavi posebna znanost s ciljem da dode do što potpunijih teorijskih spoznaja o ovoj djelatnosti i time doprinese djelotvornijem rješavanju niza pitanja koja u suvremenim uvjetima prijevodna praksa nameće. Iako se ove dvije tendencije jasno razlikuju s obzirom na cilj kojem teže, one su tjesno povezane, jer podaci do kojih dolaze i jedna i druga ne samo što se isprepliću već su i potencijalno obostrano korisni.

Stanko Žepić

IZVEDENI PRIDJEVI U NJEMAČKOM JEZIKU

0. U članku »O tvorbi riječi u njemačkom jeziku«¹ prikazan je teoretski model za opis tvorbe riječi koji pokušava prikazati morfološke i semantičke međuzavisnosti u vokabularu. Kako taj model funkcioniра u praksi,² pokazat će nam primjer izvedenih pridjeva u njemačkom jeziku.

1.0. Za svaku neidiomatiziranu³ izvedenu riječ može se dati opis, koji pokazuje kako je ta riječ izvedena: što je baza izvedenice (*leksički morfem*), kojim se sredstvom izvodi (*tvorbeni morfem*) i što je rezultat tvorbe. Nova, izvedena riječ sadržava u sebi značenjske elemente leksičkog morfema i tvorbenog morfema, a njeno novo značenje može se eksplisirati kao sintagma koja je sastavljena od tih elemenata.

¹ *Strani jezici*, II (1973), 1, str. 9—14.

² Taj je model prikazan praktički u tvorbi riječi hrvatskog jezika u S. Žepić: »Izvedenice sa sufiksima za tvorbu mjesnih imenica«. *Jezik* 3 i 4 1970/71.

³ Idiomatizirana je ona tvorba u kojoj, doduše, postoji mogućnost morfološke analize na konstituente, ali je semantička veza između baze izvedenice i glasovno istog leksema u izvedenici prekinuta, npr. *Haß* : *häßlich*.

1.1. Prva etapa opisa uzima kao kriterij klasificiranja tvorbeni morfem i utvrđuje njegova različita »značenja«. Taj se opis može dati tabelarno s ovim elementima: tvorbeni morfem, baza, izvedenica, značenje. Kvantitativni kriteriji pritom su potpuno zanemareni tako da za ovaj opis nije važno sadržava li pojedina semantička niša samo jedan izvedeni pridjev ili hiljade njih.⁴ Važno glagola pridjev, dok se, naprotiv, sufiksom *-sam* od pridjevske baze mogu tvoriti samo pridjevi *langsam*, *gemeinsam* i *sattsam* koji su *idiomatizirani* i ne mogu se svrstati u neku semantičku nišu.

je samo to da se tvorba može analizirati morfološki i semantički na njene konstituente.

1.2. Za izvedene pridjeve u njemačkom jeziku može se dati ovakav opis po semantičkim nišama:⁵

Tvorbeni morfem	Baza	Semantička niša	Izvedenica	Značenje
-bar	Verb	1.	eßbar	→ kann gegessen werden
	Verb	2.	brennbar	→ kann brennen
-en	Subst.	1.	golden	→ aus Gold
-ern	Subst.	1.	hölzern	→ aus Holz
-haft	Subst.	1.	schülerhaft	→ wie ein Schüler
	Subst.	2.	skrupelhaft	→ mit Skrupel
	Verb	3.	schwatzhaft	→ der (gern) schwatzt
-ig	Subst.	1.	narbig	→ mit Narben
	Subst.	2.	goldig	→ wie Gold
	Verb	3.	wacklig	→ der wackelt
	Adverb	4.	baldig (adjektivizacija adverba)	
	Num. + Subst.	5.	zweiwöchig	→ zwei Wochen lang
-isch	Subst.	1.	sklavisch	→ wie ein Sklave
	Subst.	2.	biologisch	→ in bezug auf Biologie
-lich	Subst.	1.	ärztlich	→ in bezug auf einen Arzt
	Subst.	2.	menschlich	→ wie ein Mensch
	(Num.) + Subst.	3.	(vierzehn) täglich	→ jeden (vierzehnten) Tag
	Verb	4.	begreiflich	→ kann begriffen werden
	Adj.	5.	grünlich	→ nicht sehr grün
-los	Subst.	1.	bartlos	→ ohne Bart
-mäßig	Subst.	1.	heldenmäßig	→ wie ein Held
	Subst.	2.	vorschriftsmäßig	→ nach Vorschrift
	Subst.	3.	altersmäßig	→ in bezug auf das Alter
-sam	Verb	1.	wirksam	→ der wirkt
	Subst.	2.	furchtsam	→ mit Furcht

⁴ Tako je npr. sufiksom *-bar* moguće napraviti, gotovo bez ograničenja, od svih

⁵ Taj je opis dan prema prikazu tvorbe riječi pridjeva u W. Fleischer: *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*, Leipzig 1969.

1.2.1. Osim pridjeva s tim tvorbenim morfemima mogu se u opis uzeti i pridjevi složeni s konstituentama *-frei*, *-leer* i *-voll* koji se u gramatikama klasificiraju kao prijelaz od složenice prema izvedenici jer dotične konstituente pomalo gube svoje samostalno leksičko značenje i postaju tvorbeni morfemi.⁶ Takve konstituente možemo smatrati tvorbenim morfemima ako se one u semantičkoj interpretaciji ne pojavljuju u onom obliku u kojem se nalaze u tvorbi koja se interpretira.⁷ Tako možemo tvorbe *wasserleer*, *luftleer*, *fieberfrei*, *nikotinfrei*, *hoffnungsvoll*, *sehnsuchtsvoll* itd. smatrati izvedenicama jer se mogu interpretirati bez druge konstituente u njenom prvobitnom obliku: *wasserleer* → *ohne Wasser*, *nikotinfrei* → *ohne Nikotin*, *hoffnungsvoll* → *mit Hoffnung (hat Hoffnung)*. Za tvorbe s konstituentom *-voll* moguća je interpretacija kao i za složenice, dakle s obadvije konstituente: *hoffnungsvoll* → *voll von Hoffnung*. Ima još i drugih sličnih pridjevskih tvorbi koje se, međutim, po tim kriterijima ne mogu interpretirati kao izvedenice.⁸ Prema tome, u tvorbeni morfeme mogu se ubrojiti još i ove konstituente:

<i>-frei</i>	Subst.	1. fieberfrei	→ ohne Fieber
<i>-leer</i>	Subst.	1. luftleer	→ ohne Luft
<i>-voll</i>	Subst.	1. hoffnungsvoll	→ mit Hoffnung

1.2.2. Izvedenim pridjevima mogu se također smatrati tvorbe koje po obliku nalikuju participu perfekta, ali nemaju ostale glagolske oblike. Morfološki se mogu razlikovati dvije semantičke niše s diskontinuiranim tvorbenim morfemom:

ge- + -t Subst.	1. gestiefelt	→ mit Stiefeln
be- + -t Subst.	1. bebrillt	→ mit Brille

2.0. Kao što pokazuju prije navedeni primjeri, neke od morfološki različitih tvorbi imaju istu semantičku interpretaciju. Prema tome, za drugu etapu opisa može se ta semantička interpretacija uzeti kao kriterij klasifikacije i tvorbe svrstati u semantičke klase:

I. in bezug auf Subst.	Akk.	VII. der Verb	3. Pers. Sing. Präs.
1. ärztlich		1. schwatzhaft	
2. biologisch		2. wacklig	
3. altersmäßig		3. wirksam	

⁶ Takav gubitak samostalnosti leksičkog morfema nije u povijesti jezika ništa neobično, usp. npr. st. v. nj. *lih* »tijelo« i današnji tvorbeni morfem *-lich*; st. v. nj. glagolski pridjev *-bäri* od glagola *beran* »nositi, roditi« i današnji pridjevski sufiks *-bar* i dr.

⁷ Usp. S. Žepić: *Morphologie und Semantik der deutschen Nominalkomposita*, Zagreb 1970, str. 107. i dalje.

⁸ Usp. o tim »graničnim slučajevima« npr. W. Henzen: *Deutsche Wortbildung*, Tübingen 1957, str. 209—210.

II. <i>wie</i> Subst.	Nom.	VIII. Num. Subst.	<i>lang</i>
1. schülerhaft		1. zweiwöchig	
2. goldig			
3. sklavisch			
4. menschlich			
5. heldenmäßig			
III. <i>mit</i> Subst.	(hat Subst. Dat.)	IX. <i>jeden</i> (Num. ord.) Subst.	Akk.
1. skrupelhaft		1. (vierzehn)täglich	
2. narbig			
3. furchtsam			
4. hoffnungsvoll			
5. gestiefelt			
6. bebrillt			
IV. <i>aus</i> Subst.	Dat.	X. <i>ohne</i> Subst.	Akk.
1. golden		1. bartlos	
2. hölzern		2. fieberfrei	
		3. luftleer	
V. <i>kann</i> Verb	Inf. Präs. Pass.	XI. <i>nicht sehr</i> Adj.	
1. eßbar		1. grünlich	
2. begreiflich			
VI. <i>kann</i> Verb	Inf. Präs. Akt.	XII. <i>nach</i> Subst.	Dat.
1. brennbar		1. vorschriftsmäßig	
		XIII. adjektivizacija adverba	
		1. baldig	

2.1. Ovakvim se opisom pridjev kao vrsta riječi semantički raščlanjuje na veći broj različitih supklasa nego što ih gramatika obično navodi (kvalitativni, materijalni, posesivni pridjev).⁹ Ujedno se pokazuje da jezik sadržava čitav niz morfološki različitih, ali semantički sinonimnih tvorbi koje se pojavljuju djelomično čak i kao fakultativne varijante, npr. *erklärbar* : *erklärlisch*, *schülerhaft* : *schülermäßig*, *witzvoll* : *witzig*, *fehlerlos* : *fehlerfrei* itd. Dakako da su i kod takvih fakultativnih varijanata moguće semantičke diferencijacije, npr. *arbeitslos* : *arbeitsfrei*, *kindlich* : *kindisch* itd. Jesu li te semantičke razlike izvanjezične prirode ili su sastavni dio jezika, to nije sasvim jasno, a nije ni bitno jer su im semantičke interpretacije jednake: *ein Mann ohne Arbeit ist arbeitslos*; *ein Tag ohne Arbeit ist arbeitsfrei*; *wenn sich ein Erwachsener wie ein Kind benimmt, dann ist das kindisch*; *ein Kind dagegen ist kindlich* = *wie ein Kind*. Važno je, međutim, to da se pri takvom opisu pokaže međuzavisnost unutar jednog podsystems jezika, u našem slučaju povezanost elemenata u sistemu tvorbe pridjeva.

⁹ Tako npr. Težak-Babić: *Pregled gramatike hrvatskosrpskog jezika*, Zagreb 1966, str. 84.